

MONITORIZAREA RISCULUI DE CREDIT PE PARCURSUL UTILIZĂRII ACESTUIA

Victoria COCIUG¹, dr., conf. univ.,
INCE, Republica Moldova
Victoria POSTOLACHE², dr. lector universitar,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți,
Republica Moldova

Fenomenul de stagnare în economia Republicii Moldova este însoțit de creșterea creditelor neperformante în sectorul bancar. Schema de identificare și de gestionare a acestora presupune că în bancă există un sistem de monitorizare care realizează detectarea timpurie a problemelor potențiale la debitorii corporativi. Este important să se elaboreze instrumente și indicatori de identificare a riscului de credit, metode de evaluare a solvabilității debitorului. Scopul. Cercetarea etapelor de monitorizare a riscului de credit în procesul de derulare a creditului și identificarea posibilităților de implementare a acestora în sectorul bancar al Republicii Moldova. Metode de cercetare. Articolul este bazat pe datele statistice ale Băncii Naționale a Moldovei și ale calculelor autorului. Rezultate. Criza din sectorul bancar și reducerea considerabilă a ratei dobânzii de bază din partea BNM a impus băncile licențiate să micșoreze substanțial ratele de dobândă la creditele acordate atât populației cât și sectorului corporativ, determinând o monitorizare mai dură a rambursării creditelor și evitarea clienților problematici. Astfel, apare necesitatea utilizării unei scheme unice de monitorizare a riscului de credit în procesul de utilizare a creditului.

Cuvinte-cheie: sector bancar, stabilitate financiară, sistem de monitorizare, debitori corporativi, împrumuturi neperformante.

The phenomenon of stagnation in the Moldovan economy is accompanied by rising non-performing loans in the banking sector. Their identification and management scheme assumes that there is a monitoring system in the bank that makes early detection of potential problems with corporate borrowers. It is important to develop instruments and indicators for credit risk identification, methods for assessing the solvency of the debtor. Research stages of monitoring credit risk in the ongoing credit and identify opportunities for their implementation in the banking sector of the Republic of Moldova.

Keywords: banking sector, financial stability, monitoring system, corporate borrowers, non-performing loans, underwriter.

JEL Classification: E44, E58, G21.

Criza din sectorul bancar al Republicii Moldova din perioada 2014-2016 a invocat necesitatea unei monitorizări mai riguroase a expunerii băncii la diverse riscuri. În acest context una din prioritățile de bază de dezvoltare durabilă constă în supravegherea permanentă a portofoliului de credite, care include monitorizarea pe parcursul utilizării creditului.

Monitorizarea operațiunilor de credit constă în supravegherea permanentă a stării împrumutului, care permite identificarea rapidă a problemelor legate de rambursarea datoriei. În plus, monitorizarea operațiunilor de credit permite verificarea faptului dacă acțiunile angajaților departamentului de credit corespund cerințelor de bază ale politicii de creditare a băncii.

Controlul asupra operațiunilor de credit joacă un rol important în gestionarea portofoliului de credite al băncii, deoarece acestea determină în mod independent procedura de atragere și utilizare a fondurilor, efectuarea operațiunilor de creditare și stabilirea nivelului ratelor dobânzii și a mărimii comisionului.

În conformitate cu scopul principal, monitorizarea creditului constă în prevenirea creșterii riscului de credit, comparativ cu nivelul cerințelor principale pentru procesul de monitorizare a creditului. Principalii factori care afectează riscul operațiunilor de credit includ modificări în domeniul financiar, starea debitorului, schimbarea calității pieței și a lichidității garanției, încălcarea programului de rambursare a dobânzii și a datoriei de credit.

Sistemul de monitorizare este un subsistem al managementului riscului de credit, care are ca scop maximizarea profitabilității și creșterea calității portofoliului de credite prin controlul riscului. Monitorizează riscul de credit constituie elementul principal al procesului de gestionare a riscurilor, care prevede adoptarea de măsuri pentru a menține riscul la nivel normativ, fără a compromite interesele creditorilor, deponenților și proprietarilor băncii. Acest proces include prognoza riscurilor, determină dimensiunea lor probabilă și nivelurile critice, dezvoltarea și punerea în aplicare a măsurilor care vizează eliminarea sau limitarea riscurilor asociate cu pierderea lor. Prin urmare, fundamentul informațional pentru luarea deciziilor respective este rezultatul monitorizării riscului de credit.

În accepțiunea noastră, construirea unui sistem de monitorizare ar trebui să se bazeze pe următoarele principii:

- complexitatea – acoperă toate aspectele legate de activitățile bancare cu referire la creditarea bancară;
- unitatea indicatorilor economici și non-economi – utilizarea calculelor unificate ale unui anumit indicator pentru fiecare subdiviziune;
- obiectivitate și certitudine – utilizarea informațiilor fiabile; recomandările privind gestionarea riscurilor ar trebui să fie sprijinite prin calcule;

¹ © Cociug Victoria, v_cociug@mail.ru

² © Postolache Victoria, tatiana270206@mail.ru

- periodicitate – realizarea unei divizări a datelor cu același interval (zi, săptămână, lună etc.).

Monitorizarea riscului de credit ar trebui să aibă loc în toate etapele procesului de creditare din bancă, prin urmare este recomandabil să se segmenteze monitorizarea în trei grupe (Tabelul 1).

Tabelul 1. Coraportul etapelor procesului de creditare și a grupelor de monitorizare a riscului de credit

Etapă procesului de creditare	Grupa de monitorizare
Crearea și promovarea produsului creditar, atragerea clientului	Monitorizarea cererii
Perfectarea cererii	
Luarea deciziei	Monitorizarea eliberării creditului
Perfectarea cererii	
Deservirea creditului	Monitorizarea portofoliului de credite
Recuperarea/vânzarea creditului	
Închiderea creditului	

Principalele sarcini ale monitorizării cererii pentru produsele de credit sunt:

- monitorizarea volumului cererii pentru produsele de credit;
- identificarea abaterilor în calitatea cererii atrase între valorile actuale și cele normative;
- analiza stării și dinamicii indicatorilor, inclusiv prin introducerea de noi produse, canale de atracție.

Monitorizarea acordării reprezintă un set de instrumente utilizate pentru a monitoriza sistemul de luare a deciziilor în cazul acceptului sau refuzului unui împrumut. Următoarele procese sunt obiective pentru monitorizarea acceptului de a acorda creditul:

- verificarea și subscrierea cererii (revizuirea manuală a situației împrumutatului și luarea deciziilor cu privire la emiterea unui împrumut);
- evaluarea aplicării (evaluarea automată a bonității debitorului);
- evaluarea fraudei (evaluarea probabilității de fraudă din partea împrumutatului, precum și a angajatului băncii care participă la împrumut).

Această monitorizare este efectuată în scopul reducerii timpului, a costurilor materiale pentru luarea unei decizii asupra aplicației, reducerea acțiunilor frauduloase, creșterea acurateței sistemului de notare.

Monitorizarea portofoliului de credite, spre deosebire de alte tipuri de monitorizare, își propune să evalueze etapele mai lungi ale procesului de creditare (sprijin de credit, de colectare a datoriilor), a căror durată depinde de durata de utilizare a produselor de împrumut și a disciplinei de plată pe ea.

Principalele domenii de monitorizare a portofoliului de credite sunt:

- monitorizarea dinamicii și a structurii portofoliului - identificarea tendințelor și prognozarea de indicatori în valori absolute (de exemplu, volumul portofoliului) și relative (cota creditelor expirate, proporția creditelor neperformante);
- monitorizarea calității portofoliului de credite - analiza și identificarea activelor cu risc sporit. Indicatorii aici pot fi costul de risc (COR), crearea adițională sau recuperarea rezervelor, curbele creditelor neperformante, rata de recuperare a creditelor;
- monitorizarea profitabilității portofoliului de credite - analiza dinamicii rentabilității portofoliului, prognoza fluxului de numerar, identificarea segmentelor de mare randament și cu venituri mici [1].

În literatura de specialitate se menționează că administrarea creditului, analiza creditului și monitorizarea acestora sunt frecvent utilizate ca sinonime, dar realitatea este diferită. Fiecare dintre ele are propriul său loc în ierarhia sistemului bancar. Deosebiri dintre elementele menționate rezultă chiar din definirea acestor noțiuni, prezentată în continuare.

Astfel, administrarea creditului implică procesarea computerizată a tuturor documentelor asociate cu împrumutul (de exemplu, cererea de împrumut, evaluarea gajului, perfectarea contractului de credit etc.).

Analiza creditului implică un proces de verificare a debitorului și, ulterior, retragerea împrumutului. După încheierea contractului de împrumut, se fac revizuii regulate pentru a verifica solvabilitatea debitorului. Cu cât clientul este mai riscant, cu atât mai des este făcută revizuirea. Analiza creditului ar putea însemna și o nouă stabilire a prețului împrumutului, ajustarea plăților sau reînnoirea creditului (contractul de reînnoire a creditului după ce împrumutul precedent a fost plătit). Echipa de business care implică managerul de relații și specialistul în credite este responsabilă pentru procesarea examinării creditului.

Conceptul de monitorizare a creditelor va fi utilizat în sensul monitorizării continue a activității clientului și a bonității acestuia în timpul scadenței împrumutului între activitățile de credit discrete (reînnoiri și revizuii) [3].

Monitorizarea creditului se efectuează pentru a asigura controlul permanent al capacității clientului de a-și îndeplini obligațiile de credit. Prin urmare, autoritatea de creditare ia în considerare gradul de risc asociat împrumutului și dacă împrumutul este asigurat suficient. Rezultatul acestei proceduri constă în evaluarea faptului dacă clientul este capabil să restituie integral suma principală și dobânda. Instituțiile financiare monitorizează nu numai creditul, ci și calitatea întregului portofoliu de credite.

Practic, monitorizarea implică două tipuri de activități:

- monitorizarea curentă a informațiilor și factorilor relevanți;
- verificări detaliate constând în actualizarea formală și completă a gradului de risc de credit.

Managerul de relații ar trebui să participe în mod direct la luarea deciziei primare de acordare a unui împrumut, să înțeleagă bine caracterul clientului și a sectorului său de afaceri și să comunice regulat cu clientul. Verificarea curentă a împrumutului este axată pe următoarele sarcini:

- verificarea plăților viitoare și monitorizarea amortizării sumei principalului și a dobânzii pe baza condițiilor enunțate în contractul de împrumut;
- analiza comportamentală a clientului în bancă;
- vizite la client pentru a contacta direct acesta și pentru a evalua managementul și afacerea în mod continuu;
- evaluarea impactului noii cereri de credit asupra creditelor curente;
- colectarea informațiilor financiare direct de la client.

Ultima sarcină este foarte importantă pentru monitorizarea ulterioară a împrumutului de către departamentul de monitorizare a creditelor. Aceasta implică în principal transformarea situațiilor financiare în date, care fac parte din baza de date necesară monitorizării ulterioare și analizei indicatorilor financiari.

O altă sarcină importantă este actualizarea informațiilor referitoare la subiectul garanției, inclusiv revizuirea evaluării conform contractului de împrumut subscris. De asemenea, managerul de relații trebuie să monitorizeze continuu factorii economici, industriali și politici care ar putea amenința solvabilitatea clientului. În cele din urmă, în funcție de zona de administrare, sarcina este de a depune documentele de împrumut în mod corespunzător și de a păstra calitatea prestării serviciilor, astfel încât să permită verificarea continuă a creditului.

Sarcina care depășește granița băncii, dar care ar trebui să facă parte și din check-out-ul clientului, constă în aflarea tuturor angajamentelor clientului din bancă, dacă acestea există.

O verificare detaliată formală sau pur și simplu revizuirea împrumutului ar trebui planificată în mod regulat pentru fiecare împrumut (în cazuri standard perioada de verificare regulată este, de obicei, o dată pe an). Excepțiile sunt împrumuturile cu risc sporit de credit. Este evident că aceste împrumuturi riscante nu sunt ușor de detectat și apar în diferite segmente. Din acest motiv, nu este ușor de selectat împrumuturile la care ofițerii băncii ar trebui să acorde mai multă atenție.

Majoritatea instituțiilor financiare au stabilit criteriul împrumutului care împarte creditele acordate în mai multe subgrupe. Criteriul poate să difere în cadrul întregului sector bancar. Pentru a fi clar, nu toți clienții sunt controlați în mod regulat, revizuirile sunt elaborate în mod regulat de către managerii de relații numai în cazul în care împrumutul nu a fost încă clasificat ca fiind sub supraveghere sau dubios.

Ca principiu obligatoriu într-o bancă cu multe filiale se realizează „monitorizarea constantă a stării portofoliului de credite, prin asigurarea continue a evaluării riscului de credit din momentul luării deciziei privind creditarea până la momentul rambursării de către clienți a obligațiilor lor față de bancă”.

Riscurile care apar în perioada derulării contractului de împrumut - reprezintă pierderi potențiale și pot fi obținute dacă, la momentul luării în considerare a proiectului, nivelul riscurilor și al metodelor de nivelare sunt determinate incorect, ca rezultat al schimbărilor neașteptate ale condițiilor subiective (riscuri neprevăzute). Prin urmare, o deosebită importanță o are monitorizarea eficientă începând cu etapa de utilizare a creditului.

Implementată sub forma unui sistem de control în profunzime asupra diferitelor aspecte ale unei tranzacții de împrumut, o astfel de monitorizare va permite de a reacționa prompt la tendințele negative ale activității financiare și economice a debitorului.

Monitorizarea utilizării creditului include o evaluare a poziției financiare reale a clientului, utilizarea după destinație a împrumutului, eficacitatea acestuia pentru bancă și debitor, îndeplinirea condițiilor contractului de împrumut etc. Monitorizarea, la această etapă, presupune din partea băncii în raport cu debitorul așa acțiuni precum înăsprirea condițiilor contractuale, restructurarea datoriei, desfacerea înainte de termen a contractului.

Monitorizarea creditelor în stadiul de administrare permite băncilor să identifice în timp util creanțele potențiale dăunătoare pentru împrumuturi și să ia măsurile necesare pentru a minimiza pierderile. Cu toate acestea, problemele semnificative pentru monitorizarea creditelor constau în asigurarea unor instrumente de înaltă calitate, elaborarea unor criterii de evaluare a indicatorilor, prelucrarea statistică a rezultatelor și interpretarea adecvată a acestora.

Principalele componente ale monitorizării riscului de credit al debitorului după acordarea creditului sunt expuse în figura 1.

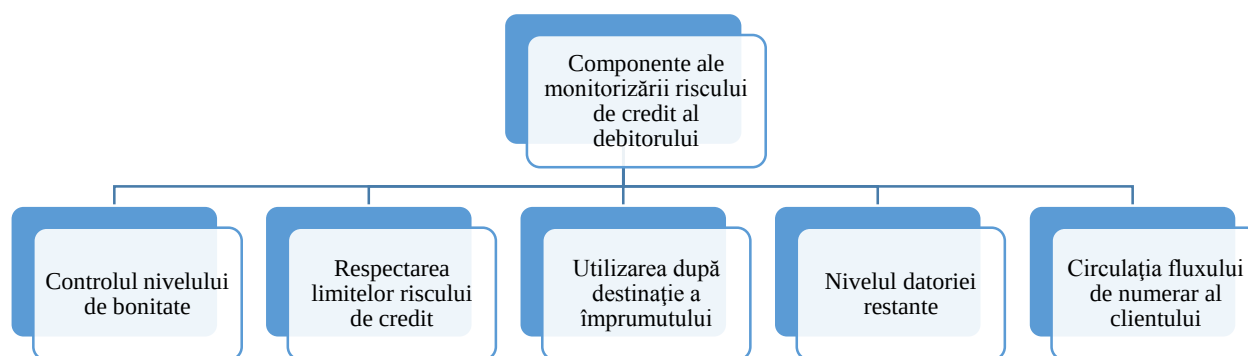

Figura 1. Elemente constitutive ale monitorizării riscului de credit al debitorului

Sursa: Elaborată de autor.

Trebuie remarcat faptul că, teoretic și practic, se acordă o atenție suficientă unor aspecte precum instrumentele și indicatorii de identificare a riscului de credit, metodele de evaluare a bonității debitorului, evaluarea ratingului acestuia etc. Cu toate acestea, rămâne în umbră problema optimizării procedurii de monitorizare în sine, adică asigurarea unei distribuții structurate a funcțiilor între subdiviziuni și funcționarii băncii, responsabili pentru aceste sau alte compartimente ale procesului de creditare.

Evident, fără condiția unei interacțiuni competente a unităților relevante, care au ca obiectiv identificarea rapidă a problemelor debitorului și luarea măsurilor necesare, instrumentele și indicatorii numiți, oricât de precis ar fi aceștia, nu vor da efectul dorit dacă nu sunt „cimentati” în cadrul conceptului general de monitorizare a riscului unei tranzacții de credit. Rezultatul procesului constă în consolidarea rezultatelor sale de către unitate pentru tratarea activelor problematice ale băncii prin crearea unui fișier de monitorizare sumară. Participanții la proces sunt toate serviciile interesate, funcționalitatea fiecăruia fiind determinată de rolul său. Etapele sunt:

- monitorizarea noutăților debitorului;
- analiza situațiilor financiare;
- analiza stării angajamentului;
- controlul nivelului datoriilor restante;
- identificarea semnelor problematizante;
- actualizarea calculului ratingului debitorului și a modelului pierderii în caz de faliment;
- analiza implementării planului de afaceri al clientului;
- analiza utilizării limitelor existente pentru produsele unificate și structurate;
- compilarea unui fișier de monitorizare consolidat: fișierul de monitorizare a debitorului și fișierul de monitorizare a contractului.

Persoana cheie în determinarea factorilor problemă în monitoring-ul „noutăților” este managerul. Rolul și responsabilitățile sale sunt prezentate în figura 2.

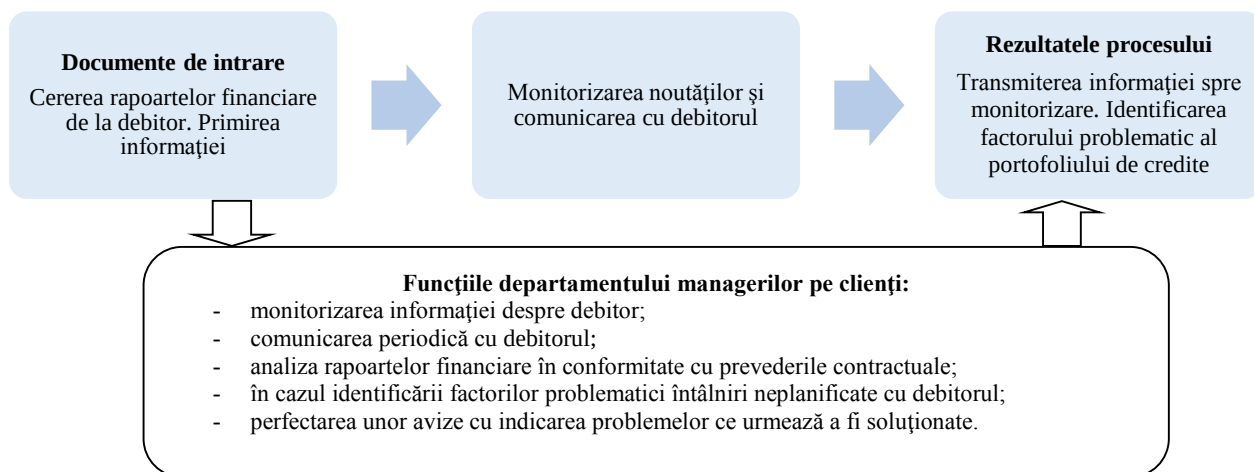

Figura 2. Funcționalitatea departamentului de manageri de clienți în procesul de monitorizare

Sursa: Adaptată de autor după sursa 4.

Prezența (absența) datoriilor debitoare în conformitate cu termenii acordului de împrumut, precum și condiția de rambursare înainte de termen a unei părți din credit în cazul gajării unor mici pachete de valori înalt cotate sunt verificate în timpul monitorizării de către departamentul de supraveghere al băncii (figura 3).

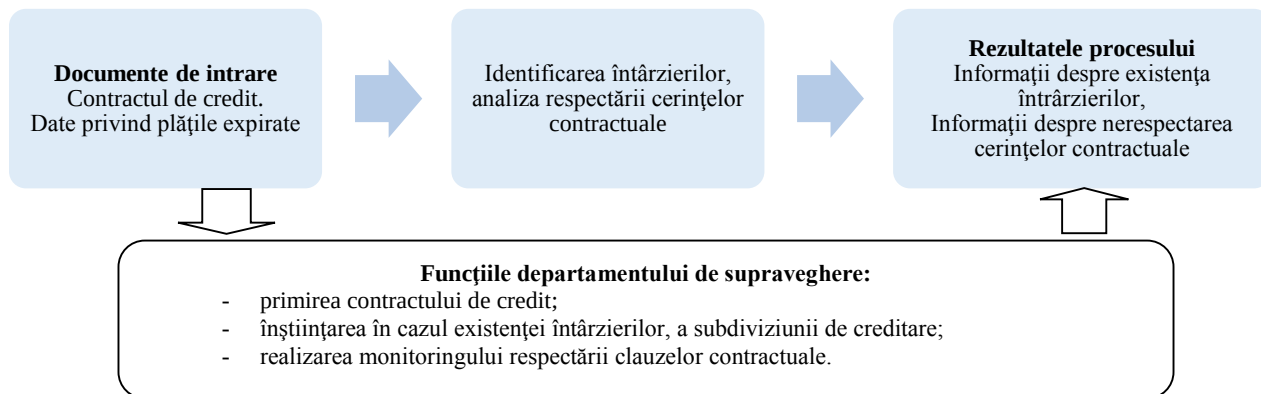

Figura 3. Funcționalitatea serviciului de asistență în procesul de monitorizare

Sursa: Adaptată de autor după sursa 4.

Semnele ce indică apariția problemelor la debitor, identificate de subdiviziunea clientelă și raportate sub forma unui memorandum către departamentul de creditare servesc în calitate de motive pentru actualizarea calculului ratingului clientului, inclusiv includerea în formularul de monitorizare consolidat și pregătirea unei concluzii motivaționale (figura 4).

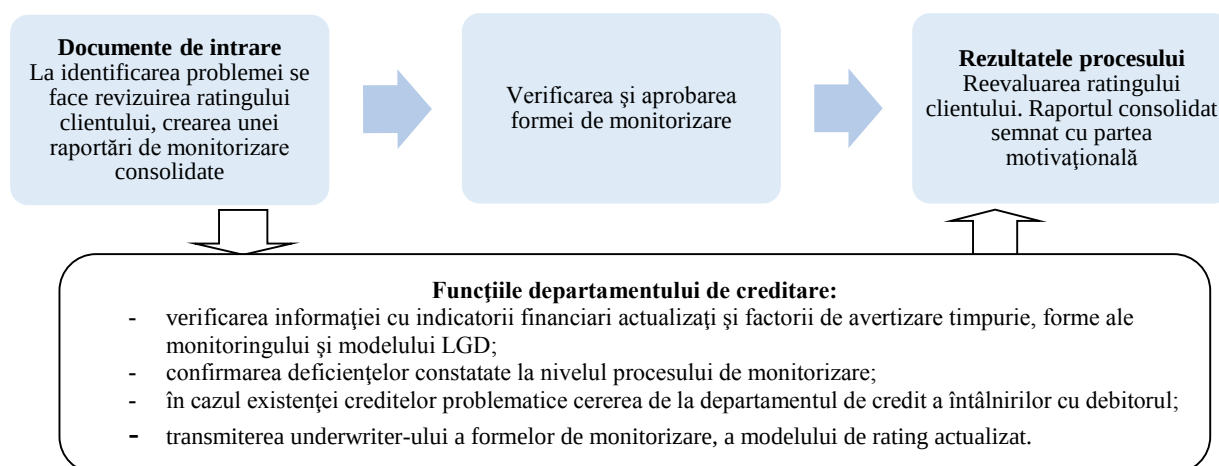

Figura 4. Funcționarea departamentului de creditare în procesul de monitorizare

Sursa: Adaptată de autor după sursa 4.

Informațiile despre semnele de apariție a problemelor la debitor, identificate de departamentul clientelă și confirmate de instituția de creditare sunt comunicate sub forma unui memorandum către departamentul de securitate care înregistrează și verifică informațiile deja identificate despre client, pregătește un aviz pentru unitatea de monitorizare. Acest document include fapte și informații negative despre reputația de afaceri a debitorului și a participanților la tranzacție. Apoi unitatea de monitorizare primește:

- din departamentul de clienți - o copie a notei cu problemele identificate ale debitorilor (dacă există);
- din serviciul ipotecar - cartea de monitorizare ipotecară;
- de la departamentul de supraveghere - informații privind natura datoriei restante și încălcarea condițiilor de rambursare înainte de termen a unei părți din credit în cazul gajării unor mici pachetele de valori înalt cotate;
- din departamentul de credit - raționamentul motivat, ratingul actualizat și modelul de pierdere în caz de faliment (dacă este necesar);
- de la departamentul de securitate - concluzia.

Pe baza informațiilor primite, departamentul de monitorizare a băncii:

- actualizează ratingul și modelul de pierdere în cazul în care împrumutatul este insolubil (dacă este necesar);
- este o formă consolidată de monitorizare.

Formele consolidate de monitorizare a debitorului și acordul cu hotărârea motivată a departamentului de creditare, calculul actualizat al ratingului și modelul LGD (dacă există) sunt trimise underwriter-ului care:

- aprobă clasificarea problemelor (potențial problematic, problematic sau fără speranță);

- aduce informații scrise subdiviziunii care se ocupă de activele problematice ale băncii de a reduce limitele de credit și de a interzice aprobarea unor noi limite (dacă este necesar).

Rezultatul monitorizării tranzacției poate fi, de asemenea, o modificare a calității împrumutului, prezentarea cerințelor impuse debitorului de înăsprire a condițiilor de creditare sau de rambursare anticipată a datoriei.

Trebuie remarcat faptul că segmentarea obiectelor de monitorizare este importantă pentru monitorizarea eficientă a riscului de credit. Studiul indicatorilor din diferite secțiuni contribuie la o evaluare mai aprofundată a riscului de credit și la prognozele sale. Segmentarea ar trebui să se efectueze de-a lungul liniilor funcționale din punct de vedere al semnificației pentru risc. Secțiunile de bază sunt:

- teritoriu (distribuția teritoriilor pe niveluri de risc: zona de origine, regiuni cu risc ridicat, regiuni noi);
- produs – implică o diviziune pe tipuri (carduri de credit, împrumuturi în numerar) și grup (POS, VIP, ipotecare, de vânzare cu amănuntul, încredere și alte produse), în plus, împărțirea sumei de plată, care afectează nivelul de risc (cantități mari implică software-ul, inspecție aprofundată etc.). Fiecare segment diferă semnificativ în ceea ce privește nivelul de risc, deoarece se aplică diferite scheme ale procesului de creditare, diferite sisteme de plăți;
- client – este construit pe caracteristica sumară a clientului pe baza punctajului (acționând, cu istoricul de credit generat, clienții noi etc.);
- o secțiune transversală a canalelor de vânzări care diferă în funcție de gradul de risc datorat diferitelor algoritmi de vânzări, cererii de intrare și funcționalității subiecților împrumutului (frontal, telecomandă, agent etc.).

În acest context este necesar să menționăm că după cercetarea direcțiilor de monitorizare a riscului de credit și segmentarea obiectelor, este necesar să ne oprim asupra subiectului monitorizării. Procesul de credit implică interacțiunea a mai multor diviziuni ale băncii. Fiecare diviziune utilizează în activitatea sa o serie de indicatori de risc, caracteristici pentru îndeplinirea sarcinilor. Pe astfel de indicatori se bazează activitatea curentă a băncii, se implementează modificările corespunzătoare și se calculează indicatorii de performanță (KPI). Astfel, este recomandabil să se monitorizeze prezența unei subdiviziuni separate care se ocupă de evaluarea informațiilor la nivel superior, ce include un grup de indicatori de risc de bază și limitele pentru ele.

Obiectivul de activitate al procesului actualizat de monitorizare a riscului de credit al tranzacțiilor cu clienți corporativi, efectuat zilnic în bancă include elementele indicate în figura 5.

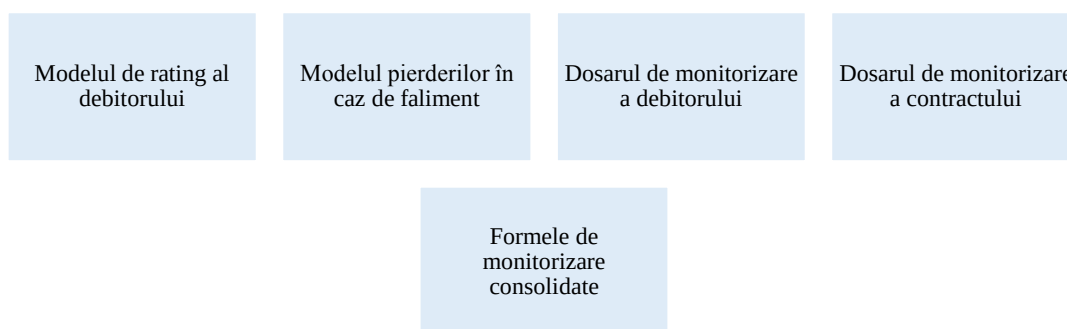

Figura 5. Componentele procesului actualizat de monitorizare a riscului de credit al tranzacțiilor cu clienți corporativi

Actualizarea fișierelor se efectuează cel puțin o dată pe trimestru sau la apariția semnelor unei probleme. Rezultatul procesului de monitorizare este decizia subdiviziunii de gestionare a activelor problematice cu privire la reducerea limitelor de produs ale debitorului și introducerea unei interdicții privind aprobarea unor noi limite.

Pentru o monitorizare eficientă, nu este suficient doar să se definească un sistem de indicatori pentru evaluarea nivelului de risc de credit și a metodelor de reglementare a acestuia. Este necesar să se distribuie responsabilitățile între subdiviziunile structurale și funcționarii bancari în cadrul monitorizării, ceea ce va permite:

- asigurarea identificării rapide și inconfundabile a problemei potențiale a creditului;
- luarea în considerare a factorilor de risc care apar în timpul executării contractului de credit;
- corectarea în mod rezonabil și actualizarea prevederilor politicii de risc a băncii, modelul de estimare a veniturilor și a pierderilor.

Concluzii. Criza din sectorul bancar și reducerea considerabilă a ratei dobânzii de bază din partea BNM a impus băncile licențiate să micșoreze substanțial ratele de dobândă la creditele acordate atât populației cât și sectorului corporativ, determinând o monitorizare mai dură a rambursării creditelor și evitarea clienților problematici. Astfel, apare necesitatea utilizării unei scheme unice de monitorizare a riscului de credit în procesul de utilizare a creditului.

Gestionarea procesului de creditare în bancă ar trebui să se bazeze pe o înțelegere clară a obiectivelor precum și capacitatea de a identifica și evalua riscurile de credit în cadrul proceselor de afaceri actuale și viitoare. Astfel, monitorizarea riscului de credit este unul din instrumentele gestionării anticriză a unei instituții de credit, care permite evaluarea în timp util a riscurilor care rezultă din implementarea activităților sale de creditare și furnizarea recomandărilor analitice necesare pentru îmbunătățirea acestei activități. Crearea unui astfel de sistem va permite evitarea fenomenelor de criză în activitatea băncii asociate cu încălcarea standardelor obligatorii, insuficiența capitalului, insolvabilitatea și, în cele din urmă, duce la revocarea licenței.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Arsanukaeva A. S. Credit monitoring as a credit risk management mechanism. *Financial Management*, 2008, no. 1, p. 85–91.
2. Van Greuning H., Bratanovic S.B. Analyzing Banking Risk. A Framework for Assessing Corporate Governance and Financial Risk. Moscow, Ves' Mir Publ., 2004, 304 p.
3. Поморина М.А., Синева И.С., Шевченко Е.С. Использование рейтинговых моделей в системе оценки кредитного риска // Банковское кредитование. 2013. № 5
4. Ушанов А.Е. Мониторинг риска кредита на стадии его использования // Финансовая аналитика: проблемы и решения. 2015. № 33. с. 29–38.